

Теоретичні підходи до визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону

Розглянуто концептуальні основи та теоретичні підходи до визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону, проаналізовано суть та трактування таких категоріальних складових організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону, як механізм управління, важелі управління, цілі регіонального розвитку. Розглянуто системний та функціональний підходи до визначення змісту організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону; окреслена характеристика та здійснена класифікація цілей соціально-економічного розвитку регіону. Ключові слова: регіон, управління, механізм, організаційно-економічний механізм, цілі регіонального розвитку.

Розглядаючи регіон як багатофункціональний та багатоаспектний феномен управління через призму концепцій регіону-квасідержави, регіону-квасікорпорації, регіону-ринку, регіону-соціуму [2, с. 14], теоретики та практики сфери управління регіоном часто наштовхуються на проблему пошуку універсального співвідношення явищ ринкового саморегулювання, державного регулювання, регіонального управління, соціального контролю тощо.

У ході сучасного економічного розвитку вибудовується складна багаторівнева система економічних відносин, у яку регіон як суб'єкт вступає поряд з іншими суб'єктами всередині та поза межами регіональної системи з метою налагодження розвитку та задоволення власних потреб та задоволення потреб розвитку та функціонування суб'єктів вищого ієрархічного рівня. Така багатогранність вимагає створення та функціонування системи управління, здатної забезпечити одночасно високу ефективність роботи суб'єктів господарювання всередині регіону, його самодостатність і, з іншого боку, узгоджену керованість і розвиток регіону у співпраці з іншими регіонами з метою розбудови національної економіки та гарантування добробуту усіх громадян.

Багатогранна взаємодія у ході загальнодержавного та регіонального управління, а також різні форми міжрегіональних економічних відносин повинні забезпечувати ефективніше функціонування регіональних економік у системі національної економіки, вибудовувати висхідну управлінську вертикаль, забезпечувати системність та плинність управління, не допускати появу розривів у розмежуванні управлінських функцій як на національному, так і на регіональному рівні.

У сучасних умовах мінливості економічних процесів, трансформації суспільно-політичного та економічного простору повноцінна реалізація соціально-економічних інтересів регіону лежить у площині провадження процесу управління регіоном та безпосередньо конкретизується у виборі організаційно-економічного механізму управління розвитком регіону.

Вирішенню актуальних теоретичних і практичних проблем управління процесами регіонального розвитку присвячені праці таких вітчизняних та закордонних вчених, як О. Амоша, Л. Ахтарієва, І. Балабанов, Б. Буркинський, А. Гальчинський, В. Геєць, З. Герасимчук, Б. Данилишин, І. Долішній, В. Коломийчук, Р. Маннапов, Б. Малицький, Л. Шевчук, С. Шульц та ін. Однак, попри значний науковий доробок авторів, відкритим залишається питання сутнісного

розуміння та формування організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону, що здатний забезпечити ефективність управління регіоном, досягнення довготривалої конкурентоспроможності та економічного зростання, адекватного антикризового реагування у відповідь на зміну економічних умов діяльності, забезпечення загальної рівноваги в економічному розвитку регіону, що зумовлює особливу актуальність досліджуваної тематики.

З огляду на важливість відзначених проблем, метою статті є з'ясування суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону, дослідження теоретичних підходів та практичного розуміння, власне, окремих категоріальних складових у понятті даного механізму. Це стосується, насамперед, питання тлумачення суті таких категорій, як механізм, управління, механізм управління, цілі соціально-економічного розвитку тощо.

Управління є свідомим цілеспрямованим впливом суб'єктів (економічних, соціальних, політичних та ін. відносин) на окремих людей, трудові колективи, ширші спільноти, а також на економічні об'єкти з метою досягнення цими суб'єктами цілей і надання стабільності та динамічності розвитку керованим об'єктом. Управління – сукупність процесів планування, організації, координації, мотивації, контролю та реалізації відносин економічної власності з метою досягнення поставлених цілей [3]; вплив на процес, об'єкт, систему для збереження їх стійкості чи переведення в інший стан відповідно до визначених цілей [4].

За одним із тверджень, механізм управління розглядається як складова частина системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкта управління [8]. У даному розумінні різноманітність факторів, стан яких носить причинно-наслідковий характер щодо результату функціонування об'єкта управління, охоплює набір факторів організаційного, структурного, технічного, економічного, адміністративного, матеріального, фінансового характеру. Відповідно, виділяються види механізмів управління: організаційний, структурний, економічний, фінансовий, інформаційний.

Організаційний механізм розглядається як сукупність управлінських дій, прийомів і процедур, спрямованих на реалізацію функцій організації, а також на теорію і практику управління, заснованих на пріоритеті загальноорганізаційних принципів і вирішення організаційних проблем [10]. Його складовими є проектування, створення і вдосконалення чинних організаційних структур, розмежування функцій управління, обов'язків, прав і відповідальності окремих підрозділів та виконавців, встановлення гнучких взаємозв'язків між ними.

У науковій літературі зустрічається таке поняття, як господарський (господарчий) механізм. Господарський механізм визначається як сукупність організаційних структур і конкретних форм та методів управління, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються чинні в конкретних умовах економічні закони та процес відтворення [11]. Елементом усього господарського механізму є фінансовий механізм як сукупність фінансових інструментів, економічних важелів, форм і способів регулювання економічних процесів. Останній містить у собі такі категорії, як ціни, податки, мита, пільги, штрафи, санкції, дотації, субсидії, кредитний і депозитний відсоток, дисконтна ставка, тарифи тощо. Під господарським механізмом розуміють також господарську систему, її будову (компонентна, галузева структура); спосіб існування господарської системи [5].

Організаційно-економічний механізм розглядається [9] як сукупність організаційно-управлінських та економічних методів, форм, прийомів, інструментів і важелів впливу для забезпечення досягнення системи цілей соціально-економічного розвитку. У тісному зв'язку з організаційно-економічним, господарським механізмом управління перебуває поняття важелів, регуляторів впливу. Так, економічні регулятори – це економічні важелі, що опосередковано,

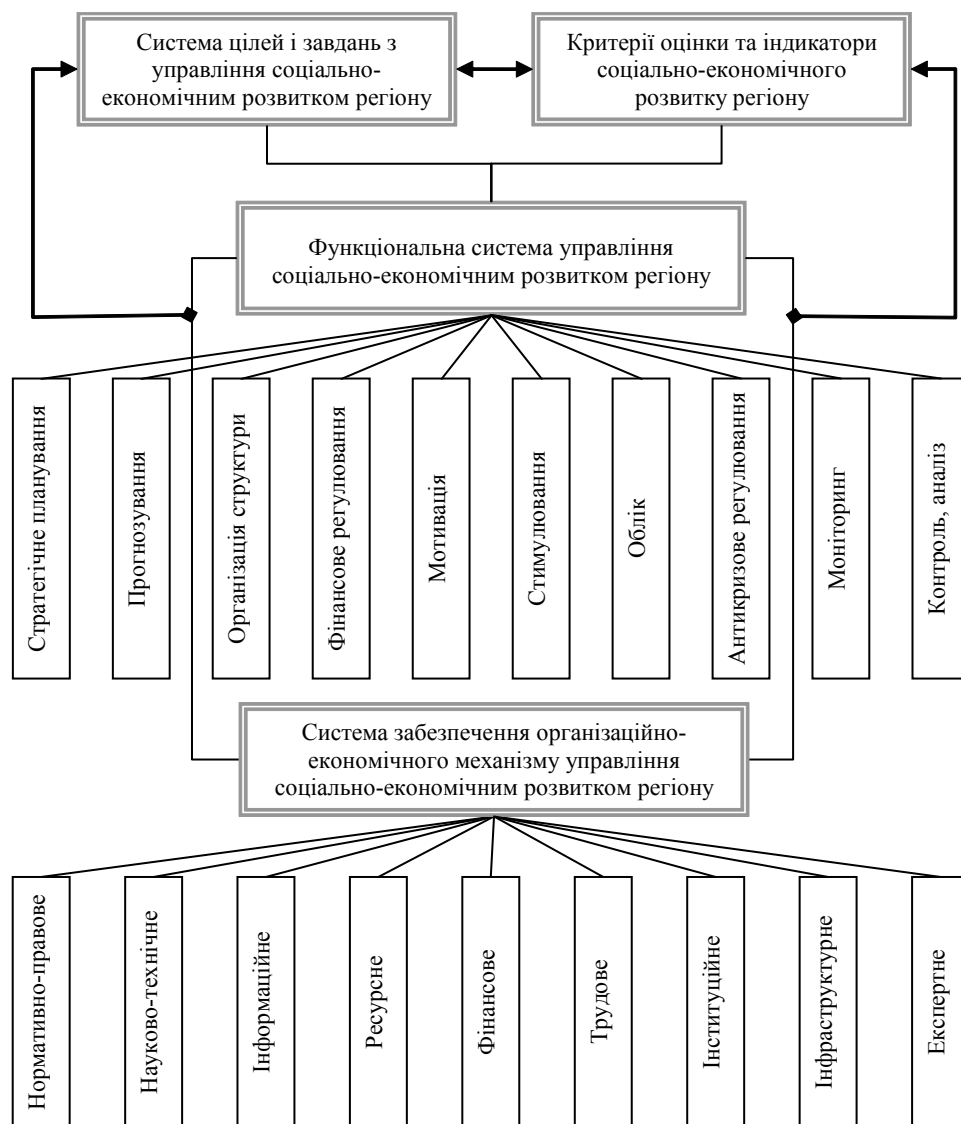

Рис. 1. Функціональні складові організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону

через механізм інтересів, діють на учасників економічних процесів, суб'єкти господарювання. Економічні важелі – інструменти управління економікою; включають систему цін і тарифів, податки, фінансово-кредитні важелі тощо. Термін «важелі» відображає той факт, що вони використовуються як засоби зміни економічного стану об'єкта, здійснення повороту в економіці [12].

Отже, під організаційно-економічним механізмом управління слід розуміти сукупність організаційних і економічних важелів із притаманними їм формами управлінського впливу, що здійснюють вплив на економічні і організаційні параметри системи управління з метою формування, поліпшення використання, удосконалення організаційно-економічного потенціалу, отримання конкретних переваг та досягнення ефективності діяльності загалом. Механізм управління повинен містити в собі такі компоненти, як: цілі, принципи і завдання

управління, важелі, методи, форми та інструменти управління, інформаційну базу та засоби її опрацювання та безпосередньо структуру управління.

З точки зору функціонального підходу, у структурі організаційно-економічного механізму повинні виокремлюватися такі структурні підсистеми: система цілей і завдань, функціональна система, система забезпечення.

Система цілей і завдань організаційно-економічного механізму управління повинна містити цілі і основні завдання, на які скеровуються дії щодо управління, а також критерії вибору і оцінки, за якими можна судити, що зусилля механізму управління правильно скеровується на досягнення поставлених цілей. Функціональна система організаційно-економічного механізму управління включає увесь масив складових елементів, який можна простежити у проміжку від постановки цілей до їх кінцевого досягнення, і містить такі структурні підсистеми управління, як планування, організація, мотивація, контроль, моніторинг, регулювання тощо. Система забезпечення організаційно-економічного механізму містить супровідні елементи ресурсного, трудового, нормативно-правового, науково-технічного, інформаційного забезпечення системи управління. Зміст кожної з підсистем перебуває у залежності від сфери, масштабів, ієрархічної позиції досліджуваного об'єкта управління, міри взаємовпливу зовнішнього щодо об'єкта управління середовища і результатів діяльності даного об'єкта управління.

Отже, організаційно-економічний механізм слід розглядати як комплексну систему, що складається з системи цілей і завдань, функціональної системи і системи забезпечення управління, що утворюють результуючу сукупність організаційних і економічних важелів впливу на економічні і організаційні параметри об'єкта управління для забезпечення ефективності управління і отримання об'єктом визначених переваг. Організаційно-економічний механізм управління регіоном є механізмом взаємозв'язку організаційної структури управління, організації процесів прийняття рішень з методами, прийомами і правилами господарювання, спрямованими на його найефективніше функціонування і розвиток [10]. З точки зору розгляду структури організаційно-економічного механізму можливим є виділення його системних складових (рис. 2).

Концепцією державної регіональної політики категорія «регіональний розвиток» визначається як позитивна динаміка процесу соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних, етнонаціональних змін у відповідних регіонах, як складова здійснення загальнодержавної стратегії розвитку країни відповідно до сформульованих цілей [13]. Завданнями організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону є: зростання конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості регіону; інноваційний розвиток виробничої та невиробничої бази регіону; розвиток пріоритетних галузей економіки регіону; активізація ділової активності в регіоні; розвиток інституційної інфраструктури регіону тощо.

Кінцевою метою організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону має бути зростання рівня та якості життя населення регіону, зокрема через підвищення рівня зайнятості, амплітуди ділової активності та стандартів соціального забезпечення, зростання обсягів валового регіонального продукту, тощо. Механізм управління соціально-економічним розвитком регіону скеровується на максимальне розкриття потенціалу сталого розвитку кожного регіону, усунення чи корекцію типових для кожного регіону особливостей ресурсного, соціального, економічного, історичного, екологічного характеру, що стоять на заваді формування повноцінного і збалансованого середовища життєдіяльності людини. Особливий акцент у динаміці розвитку регіону ставиться на такій його характеристиці, як сталість. Науковці визначили,

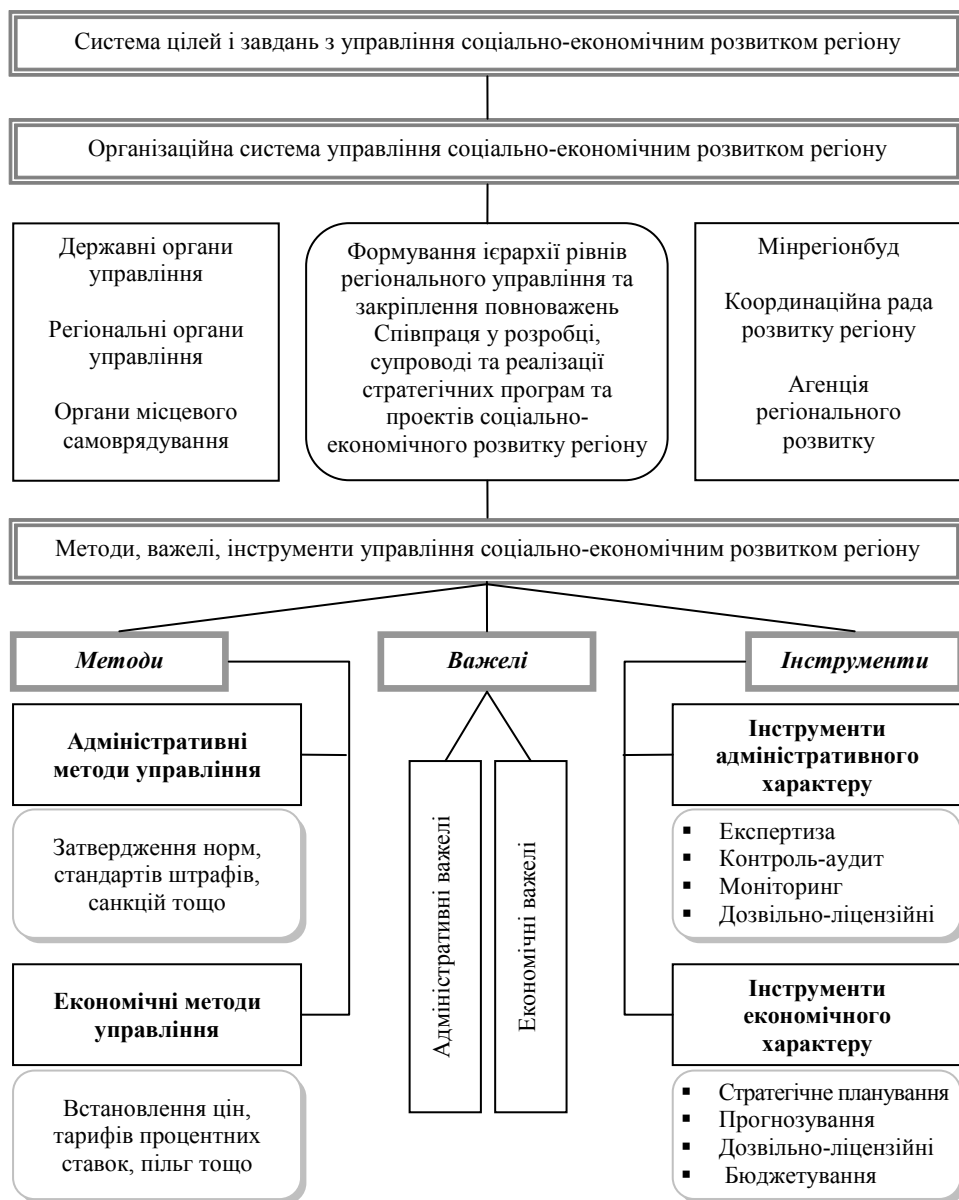

Рис. 2. Системні складові організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону

що сталість розвитку стала актуальним питанням суспільно-економічного відтворення у зв'язку з його стратегічними орієнтирами у довготерміновому періоді та виходячи з реалій природно-ресурсних обмежень, як його наслідків, що стають дедалі обтяжливішими і загрозливішими для нього [7]. Одним з аспектів організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону є запровадження системи його моніторингу, що передбачає використання комплексу індикаторів та показників, на основі яких можна надати об'єктивну оцінку результативності досягнення поставлених цілей та завдань.

Визначення цілей та завдань з управління соціально-економічним розвитком передбачає окреслення соціальних, економічних, екологічних цілей розвитку території, їх узгодження у галузевому та територіальному аспектах. Система цілей повинна враховувати соціально-економічні цілі всього регіону, забезпечувати раціональне використання його природо-ресурсного та соціо-економічного потенціалу, а також відповідати генеральній стратегії розвитку регіону та стратегії розвитку держави загалом. Цілі соціально-економічного розвитку регіону можуть носити стратегічний і тактичний характер, реалізовуватися у довго- чи короткотривалому періоді (рис. 3).

Формування організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону обумовлюється необхідністю приведення в дію і забезпечення стабільного функціонування комплексної системи розвитку регіону. Як основу дієздатності даного механізму слід розглядати взаємовідповідність цілей, завдань системи управління з методами, засобами досягнення цілей і управлінськими

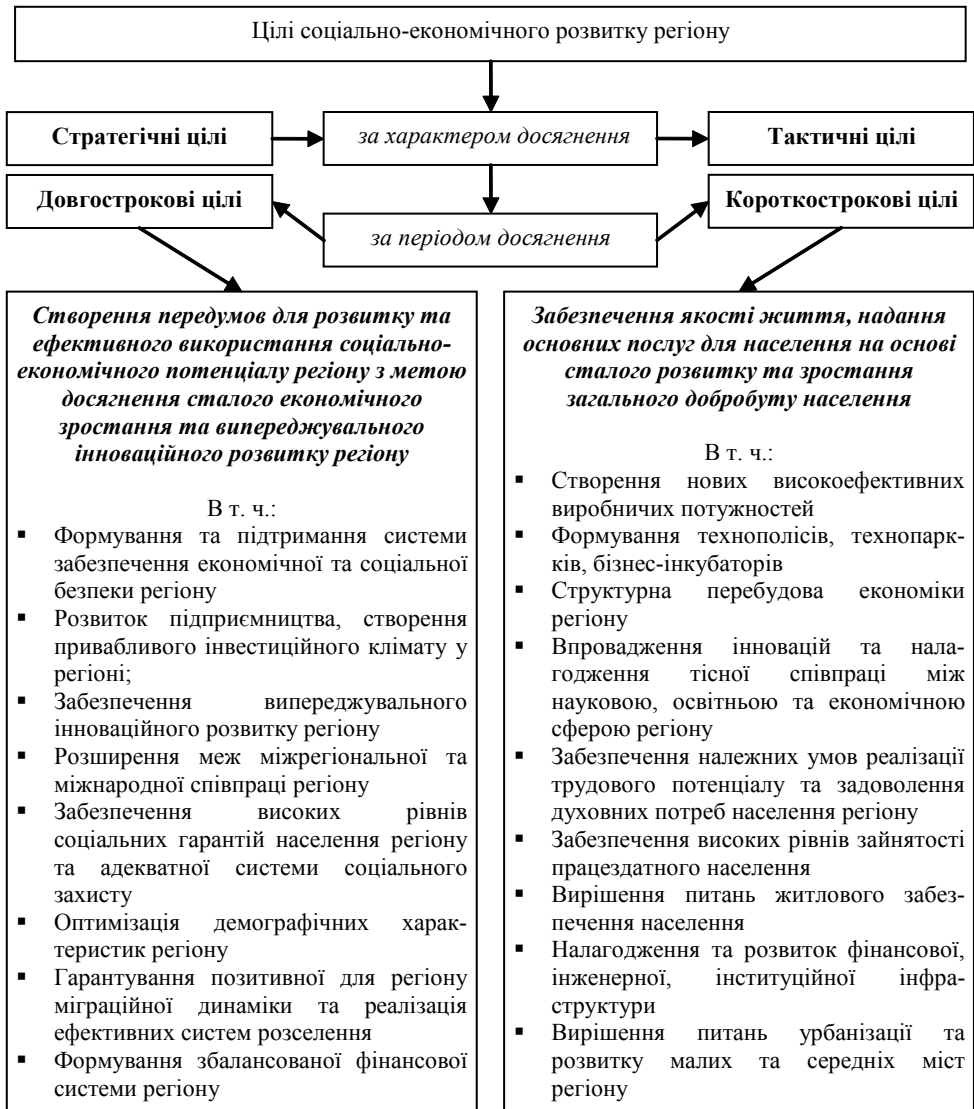

Рис. 3. Характеристика та класифікація цілей соціально-економічного розвитку регіону

рішеннями. Організаційно-економічний механізм регулювання регіонального розвитку повинен [9]: ґрунтуватися на демократичних принципах управління, що дають змогу ефективно використовувати всі наявні резерви; органічно вписуватися в економічну, політичну та організаційну структуру держави; бути гнучким, здатним перебудовуватися з урахуванням специфіки розвитку кожного селища, міста, району.

Особливо актуальним у період криз стає така характеристика організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону, як гнучкість. Гнучкість регіональної структури означає здатність її елементів змінювати свою внутрішню структуру і властивості складових, можливість їх самовдосконалюватися без зміни загальної структури економічного потенціалу [1]. Про гнучкість механізму управління можна судити з відношення числа своєчасних виконуваних управлінських дій до загального числа, що виникають за певний інтервал часу в силу дії нестандартних ситуацій, зміни технології прийняття рішень. Що вищий ступінь гнучкості механізму управління, то більша ймовірність того, що соціально-економічний розвиток регіону менше відчує негативні впливи кризової фази розвитку і ліпше вибудує свою подальшу стратегію розвитку.

У контексті формування та реалізації організаційно-економічного механізму управління розвитком регіону передбачається складання та реалізація системи програм та проектів соціально-економічного розвитку. Прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку розробляються на основі комплексного аналізу демографічної ситуації, стану використання природного, виробничого, науково-технічного, трудового потенціалу, конкурентоспроможності економіки, оцінки досягнутого рівня розвитку економіки і соціальної сфери та з урахуванням впливу зовнішніх політичних, економічних та інших факторів і очікуваних тенденцій зміни впливу цих факторів у перспективі [6]. Важливим моментом реалізації накреслених програм економічного і соціального розвитку регіону є правильна організація системи управління, контролю і чітке визначення сфер відповідальності кожного із виконавців програми.

Проведений аналіз основних концептуальних підходів та теоретичних узагальнень щодо визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону дозволив авторам виділити функціональну та системну складову даного механізму, окреслити низку характеристик останнього. На основі проведеного дослідження стає можливим вирішення подальших завдань формування та реалізації організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону. Серед першочергових заходів у даному напрямку є розподіл повноважень, прав та обов'язків щодо вирішення конкретних завдань соціально-економічного розвитку регіону між відповідними ієрархічними рівнями управління, обґрунтування наданих повноважень відповідним фінансовим забезпеченням та налагодження дієвої системи контролю якості організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону.

Список використаних джерел

1. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації: монографія / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 528 с.
2. Голікова Т. В. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика : [монографія] / Т. В. Голікова. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 296 с.
3. Економічний енциклопедичний словник у 2 т. – Т. 2 / за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – 568 с.
4. Економічна енциклопедія у трьох томах. – Т. 3. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 952 с.

5. Коломийчук В. С. Соціально-економічні механізми управління адміністративним районом в системі регіонального розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. С. Коломийчук; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Львів, 2000. – 40 с.
6. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. №1602.
7. Крюкова І. О. Проблема збалансованості підсистем сталого економічного розвитку / І. О. Крюкова // Економічний простір. – 2009. – №22. – С. 224–229.
8. Малицький А. А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. Сутність та структура [Електронний ресурс] / А. А. Малицький. – Режим доступу: <http://intkonf.org/malitskiy-aa-organizatsiyno-ekonomichniy-mehanizm-upravlinnya-pidpriemstvom>
9. Регіональна політика та механізми її реалізації. / за ред. М.І. Долішнього. – К. : Наукова думка, 2003. – 489 с.
10. Симкин Д. Г. Некоторые особенности развития организационно-экономического механизма управления регионом / Д. Г. Симкин // Вестник ОГУ. – 2009. – № 8. – С. 88–92.
11. Словники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovnkyk.net>.
12. Словарь экономических терминов. – Режим доступу: <http://www.bank24.ru/info/glossary/>.
13. Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25 травня 2001 р. №341/2001.
14. Челноков И. В. Региональная экономика: организационно-экономический механизм управления ресурсами развития региона / И. В. Челноков, Б. И. Герасимов, В. В. Быковский ; под науч. ред. Б. И. Герасимова. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. – 112 с.

Кушнірецька О.В., Демидюк О.М. Теоретическіе підходи к определению сути организационно-экономического механизма управления социально-экономическим развитием региона.

Рассматриваются концептуальные основы и теоретические подходы к определению сути организационно-экономического механизма управления социально-экономическим развитием региона, анализируется суть и трактовка таких категориальных составляющих организационно-экономического механизма управления социально-экономическим развитием региона, как механизм управления, рычаги управления, цели регионального развития. Рассматривается системный и функциональный подходы к определению содержания организационно-экономического механизма управления социально-экономическим развитием региона; очерчивается характеристика и проводится классификация целей социально-экономического развития региона.

Ключевые слова: регион, управление, механизм, организационно-экономический механизм, цели регионального развития.

Kushniretska O.V., Demydiuk O.M. Theoretical Approaches to Determination of Organizational and Economic Mechanism of Regional Socio-Economic Development Management.

Conceptual bases and theoretical approaches to determination of organizational and economic mechanism of management of regional socio-economic development are examined; essence and interpretation of such categorial constituents of organizational and economic mechanism of management of regional socio-economic development as management mechanism, management levers and aims of regional development are analyzed. System and functional approaches to determination of maintenance of organizational-economic mechanism of management of regional socio-economic development are examined; description and classification of aims of regional socio-economic development are outlined; classification of aims of socio-economic development is conducted.

Keywords: region, management, mechanism, organizational-economic mechanism, aims of regional development.

Надійшло 07.09.2010 р.